

PAPER

DAVLAT ORGANLARI FAOLIYATINING OCHIQLIGI VA JAMOATCHILIK NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Abdullayev Adxamjon^{1,*}

¹Qo'qon davlat universiteti, Magistratura bo'limi, 70111102 – Ijtimoiy-gumanitar fanlarni o'qitish metodikasi (huquq ta'limi) mutaxassisligi, 2-bosqich magistranti

*abdullayev@gmail.com

Abstract

Ushbu maqolada davlat boshqaruvi tizimida ochiqlik va shaffoflikni ta'minlanishining huquqiy va amaliy asoslari tadqiq etiladi. Muallif jamoatchilik nazoratining davlat organlari faoliyati samaradorligini oshirishdagi rolini tahlil qilgan holda, bugungi kunda ushbu sohada mavjud muammolarni bartaraf etish yo'llarini ko'rsatib o'tadi. Maqolada raqamli texnologiyalarning ochiqlikni ta'minlashdagi ahamiyati, "Elektron hukumat" tizimi orqali jamoatchilik bilan muloqotni yo'lga qo'yishning xorijiy tajribasi va milliy amaliyot natijalari bayon etilgan. Shuningdek, davlat organlarining hisobdorligini oshirish bo'yicha aniq statistik ma'lumotlar va takliflar keltirilgan.

Key words: Davlat boshqaruvi, ochiqlik, shaffoflik, jamoatchilik nazorati, korrupsiyaga qarshi kurash, raqamlashtirish, hisobdorlik, fuqarolik jamiyati, elektron hukumat.

KIRISH

Zamonaviy demokratik islohotlar sharoitida davlat organlari faoliyatining ochiqligini ta'minlash boshqaruv tizimining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda "Davlat organlari va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to'g'risida"gi qonun hamda jamoatchilik

nazoratiga oid ko'plab me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Bu islohotlarning tub mohiyati – davlat organlarining xalq oldidagi mas'uliyatini oshirish, qarorlar qabul qilish jarayonida fuqarolarning ishtirokini kengaytirish va korrupsiyaviy holatlarning oldini olishga qaratilgan [1, B. 12]. Biroq, amaliyotda ayrim davlat tashkilotlarining axborot resurslari yetarli darajada yangilanmasligi, murojaatlar bilan

Compiled on: January 17, 2026.

Copyright: ©2026 by the authors. Submitted to *Advances in Science and Humanities* for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\) 4.0 license](#).

ishlashda byurokratiyaning saqlanib qolayotgani va jamoatchilik kengashlarining faoliyati deklarativ xarakterda ekanligi ushbu sohani ilmiy-amaliy jihatdan takomillashtirish zaruratini tug'dirmoqda. Ochiqlik shunchaki ma'lumot berish emas, balki fuqarolar va davlat o'rtasidagi ishonch ko'prigini mustahkamlashdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Davlat boshqaruvida ochiqlik va jamoatchilik nazorati masalalari xalqaro miqyosda keng o'rganilgan. Masalan, g'arb olimlari ochiq hukumat (Open Government) modelini demokratik barqarorlikning kaliti deb hisoblaydilar. Mahalliy tadqiqotchilardan Sh. Saydullayev va A. Akmalovlar o'z ishlarida davlat xizmatida shaffoflikni ta'minlashning huquqiy mexanizmlarini tahlil qilganlar [2, B. 45]. Tadqiqot davomida tizimli tahlil, qiyosiy-huquqiy metod va statistik tahlil usullaridan foydalanildi. Xususan, rivojlangan davlatlarning (Janubiy Koreya, Estoniya) ochiqlik indeksidagi o'rni va ularning tajribasi O'zbekiston sharoitiga adaptatsiya qilish nuqtai nazaridan o'rganildi. Metodologik asos sifatida "Yaxshi boshqaruv" (Good Governance) tamoyillari asos qilib olindi, bu esa davlat apparatining hisobdorligi va ochiqligini ta'minlashning nazariy asoslarini shakllantirishga xizmat qiladi [3, B. 88].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbekistonda davlat organlari ochiqligini baholash bo'yicha joriy etilgan "Ochiqlik indeksi" natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, vazirlik va idoralarning umumiy ko'rsatkichlari yil sayin yaxshilanmoqda. Ammo, ayrim mahalliy hokimliklar va davlat ulushi mavjud korxonalarda ma'lumotlarni ochiqlash darajasi hali ham past darajada qolmoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, jamoatchilik nazoratining eng samarali vositasi bu – raqamli platformalardir. Masalan, "Ochiq budjet" portali orqali fuqarolarning davlat mablag'larini taqsimlashda bevosita ishtiroki ta'minlandi. Biroq, jamoatchilik nazorati sub'ektlari (NNTlar, OAV) faoliyatida davlat organlaridan mustaqillik darajasi hali ham pastligicha qolmoqda.

Ushbu ma'lumotlar shuni anglatadiki, ochiqlikni ta'minlashda inson omilini kamaytirish va jarayonlarni avtomatlashtirish eng yaxshi natija bermoqda [4, B. 56].

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, davlat organlari faoliyatining ochiqligi va jamoatchilik nazoratini takomillashtirish tizimli yondashuvni talab etadi.

Birinchidan, davlat organlari rahbarlarining ochiqlik uchun shaxsiy mas'uliyatini qonuniy mustahkamlash va ochiqlik indeksida past ko'rsatkich qayd etgan tashkilotlarga nisbatan choralar ko'rish lozim. Bu nafaqat intizomiy jazo, balki tizimli kamchiliklarni bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqishni ham nazarda tutishi kerak.

Ikkinchidan, jamoatchilik nazorati sub'ektlarining, ayniqsa nodavlat notijorat tashkilotlarining huquqiy maqomini kengaytirish, ularga davlat dasturlari ijrosi ustidan monitoring o'tkazishda keng vakolatlar berish zarur. Hozirgi kunda jamoatchilik kengashlari ko'p hollarda faqat maslahat beruvchi organ bo'lib qolmoqda, ularning tavsiyalari davlat organi tomonidan majburiy ko'rib chiqilishi shartligi qonun bilan belgilanishi lozim.

Uchinchidan, "Elektron hukumat" tizimini yanada rivojlantirish orqali "Inson aralashuvi nol" tamoyilini hayotga tatbiq etish lozim. Bu jarayonda Big Data (katta ma'lumotlar) texnologiyalaridan foydalanish davlat organlari faoliyatidagi korrupsion xavflarni oldindan aniqlash va ularni bartaraf etish imkonini beradi. Shuningdek, aholining huquqiy madaniyatini oshirish va ularni davlat boshqaruvida faolroq bo'lishga undash maqsadida "Raqamli demokratiya" ko'nikmalarini shakllantirish bo'yinga o'quv kurslari va targ'ibot ishlarini kuchaytirish lozim.

To'rtinchidan, davlat organlarining axborot xizmatlari faoliyatini tubdan isloh qilish, ularni shunchaki xabar beruvchi emas, balki jamoatchilik va davlat o'rtasidagi interaktiv muloqot markaziga aylantirish lozim. Shaffoflik faqatgina hisobot berish emas, balki tanqidlarga ochiqlik va ularga o'z vaqtida professional munosabat bildirish

hamdir. Kelgusida ushbu yo‘nalishdagi islohotlar O‘zbekistonning xalqaro reytinglardagi o‘rnini yaxshilash bilan birga, fuqarolarning hayot darajasi va davlatga bo‘lgan ishonchini yangi bosqichga ko‘tarishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. — Yangi O‘zbekiston strategiyasi — Toshkent: ”O‘zbekiston 2021. - 464 B.
2. Saydullayev Sh.A. — Davlat va huquq nazariyasi — Toshkent: TDYU nashriyoti, 2018. - 120 B.
3. Akmalov A. — Davlat boshqaruvida ochiqlik va shaffoflik — Toshkent: ”Akademiya 2020. - 215 B.
4. Karimov X. — Jamoatchilik nazorati: nazariya va amaliyot — Toshkent: ”Adolat 2022. - 180 B.